

A SZÖVEGSZEMIOTIKA IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI ÉS MEGOLDÁSRA VÁRÓ KÉRDÉSEI

SZABÓ ZOLTÁN

1. A szerkesztőtől küldött kérdőív kérdéseire adható válaszokat egyrészt összevonom, másrészt pedig sorrendjüket a következőképpen módosítom (a zárójelben levő számok írásom alfejezeteire utalnak, a felelet ott van kifejtve): 2—1. (2., 3—4.) →3., 4., 5. (5.) →6. (6.). Így egy olyan (viszonylag) egységes keretet tudok kialakítani, amely számomra a szóban forgó kérdések jobb kifejtését teszi lehetővé tanulmány formájában.

2. A szövegek vizsgálatára, kutatására vonatkozó kérdések nem több, hanem egyetlen tudomány, egy általános szövegtudomány tárgy- és feladatkörét alkotják. Ez a tudomány a szövegek (pontosabban: verbális és nem verbális szövegek) tanulmányozásának az általános elmélete, amelynek nincsenek egyenrangú társtudományai, de vannak, lehetnek segédtudományai (pl. logika, lélektan, ismeretelmélet, érvelés- és modellelmélet stb.). Függetlenül attól, hogy ki miben látja egy ilyen tudomány lényegét, jellegét, forrásait, hangsúlyoznunk kell, hogy olyan tudomány ez, amelyet sajátos tárgya, a szöveg alapján különíthetünk el. Vagyis lényege nem egy valamilyen (külön, sajátos) elmélet vagy módszer, hanem az, hogy a szövegek vizsgálatának a tudománya: bármilyen szöveg elvileg bármilyen elmélet alapján, bármilyen eszközzel, módszerrel való tanulmányozása.

A tárgy- és feladatkörét alkotó kérdések két egymással összefüggő szférába tartoznak. Az első a szöveg fogalma. Idetartozik a szövegfogalom meghatározása és elhatárolása mindattól, ami nem szöveg, továbbá szerkezetének, alkotóelemeinek és egyáltalán az úgynevezett szövegminőségeknek a tárgyalása: textualitás, kohézió, a szöveg szintjei és rétegei, külső és belső összefüggései (pl. a szöveg valóságra való vonatkozása, jelentése, a helyzetek és körülmények, lásd a PETŐFI szerinti kotextus és kontextus kettősséget, szövegtípusok, intertextualitás stb.). A második a szöveg vizsgálata. Idetartoznak a különféle elméleti, leíró és alkalmazott megközelítések, eljárások, műveletek (lásd pl. PETŐFI: 1981. 236—241 négy vizsgálati típusát) és szerintem az eddig elhanyagolt diakronia is. Az ebbe a két szférába tartozó kérdések tárgyalásában egyaránt figyelemmel kell lennünk a szövegalkotás és a szövegbefogadás sajátos szempontjaira.

Különben ezeknek a kérdéseknek a megítélésében tudományunk művelőinek a körében — talán azért, mert még eléggé új és kialakulatlan — nagy a tarkaság (a tárgy- és feladatköréről jelzett véleményemhez hasonlóak NÖTH: 1978., PALEK: 1979., DUK: 1980. 1—17, BEAUGRANDE és DRESSLER: 1981., PETŐFI: 1983. 24—29, 1986a., 1986b.).

A tárgy- és feladatkör, valamint a módszertan és egyáltalán elméletek megítélésében és kidolgozásában figyelemmel kell lennünk az újabban a mi világunkban is egyre inkább tért hódító, egyre szélesebb körben ható általános tudományelmélet (egy

újfajta, a réginél explicitebb tudományfilozófia) igényes szempontjaira (lásd pl. NAGEL: 1961., SEIFFERT: 1969–1970., STEGMÜLLER: 1969–1970., 1976., LAKATOS: 1970., WARTOFKY: 1977., KUHN: 1984.). Ezek a szigorú és éppen ezért produktív elvek többek között a cél, a tárgy, a módszer és az elmélet egységéről, összhangjáról, valamint a pontos, világos, explicit és az előbb jelzett tényezőkhöz és összhangjukhoz igazodó fogalomalkotásról szólnak.

Az idevágó elvekből két fontos következtetést kell levonnunk. Az egyik az, hogy a szövegkutatásra irányuló fő kérdések vizsgálata egy és nem több tudomány feladata kell hogy legyen. Ez szerintünk egy (már említett, de közelebről még meg nem határozott és meg nem nevezett) általános szövegtudomány. Igaz persze az is, hogy a fő kérdéseknek egyetlen tudományba való besorolásával a kívánt egységet, összhangot mint problémát még nem oldottuk meg. Hogy ez még mitől függ, azt a második következtetésünk világítja meg, ami egyben tanulmányunk legfontosabb tézise. Szerintem a szóban forgó egységet, összhangot a szemiotika (szemiotikai alap, keret) segítségével tudjuk megvalósítani. Erről természetesen részletesebben is szólnom kell.

Tehát az alap a több vonatkozásában is (nyelv)filozófiai szintű és tartalmú (ECO: 1984.), a meglehetősen nyitott, interdiszciplináris avagy szuper-, illetőleg keresztmetszettudomány (SZÉPE és VOIGT: 1972. 42, lásd továbbá GODZICH: 1985., SEBEEK: 1985.), a szemiotika, pontosabban a szemiotika a maga általános és a különböző jelenségeket jelszerűségüknél és jelező (kommunikációs) funkciójuknál fogva általánosító keretével. Valóban a szemiotika a legkülönbözőbb jelek elemzése révén egy-nemű fogalmi rendszert, egységes vizsgálatot, módszertant hozott létre. Így nagymértékben elősegítheti azt, hogy a szövegvizsgálat (elmélete, tudománya) eleget tudjon tenni a tudományos tárgyalásmód követelményeinek, az általános tudományelmélet szigorú elveinek.

A szemiotikában látjuk továbbá annak a lehetőségnek a biztosítását is, hogy egységes és (szóba jöhető analógiák hasznosítása révén) egységesítő keretében verbális és nem verbális szövegekkel (pl. festménnyel, zeneművel, tánccal, gesztussal, öltözködéssel, viselkedési formákkal stb.) egyaránt foglalkozhassunk. Közös vonás ugyanis az, hogy mindegyikükben a jelszerűség konkrét kommunikációs formában, üzenetekben (teljes közleményekben) jelenik meg, amelyeket mint szöveget nyelvi, illetőleg a nyelvihez hasonló tényezők határoznak meg, és így az ezeket tanulmányozó diszciplínák általános érvényűek lehetnek. Ezért beszélhetünk például narratív grammatikáról és ugyanúgy a film, a mítosz vagy a viselkedés grammatikájáról vagy — ami talán ennél is többet mond — a mindenfajta kép (pl. költői kép, képvers, festmény, film stb.) vizsgálatában egyaránt hasznosítható általános képszemantikáról és képszintaxisról (IMDAHL: 1970.).

A szemiotika produktivitásáról szólva még egy fontos idevágó tudománytörténeti mozzanatot kell megemlítenünk. Arra gondolok, hogy voltak olyan jelenségek, amelyek vizsgálata azért sikkadott el, mert több tudomány határán állván, mostoha sorsban részesültek, egyik érintkező diszciplína sem foglalkozott velük. Ez volt a helyzet a több rokontudomány (a nyelv- és irodalomtudomány, a stilisztika és retorika stb.) érintkezési pontjain levő szövegvizsgálatokkal is. A szemiotika viszont mint minden jelként és kommunikációs egységként tanulmányozható jelenséget, a szöveget is kutatási tárgynak tekinti, és a vizsgálatához szükséges módszeres elveket adja.

Eszerint a szövegvizsgálat a szemiotika körébe tartozik. A szöveggel foglalkozó tudomány az általános szemiotika mellett elkülöníthető egyik ágazata a szemiotikának. Ugyanolyan ágazat mint, mondjuk, az irodalom-, a művészet- vagy a zooszemiotika.

Ezért találó elnevezése a többi ágazathoz hasonlóan a *szövegsemiotika* lehet. Ugyanezt a műszót (text semiotics) találjuk ECONÁL (1979.), valamint RASTIER-nél (1974. *semiotique discursive*), GREIMAS (1976.) egyik kötetének a címében (*la sémiotique du texte*), ARRIVÉ és COQUET (szerk. 1973.) kötetében (a címben többes számban: *sémiotiques textuelles*). Hasonló műszavakat olvashatunk PETŐFINÉL (1983., 1986a., 1990. 7): a (nyelvi) szövegek szemiotikai elmélete, szemiotikai textológia, valamint a PETŐFI és BÉKÉSI (1990.) szerkesztette kötet címében: szemiotikai szövegtan.

Az egységet biztosító szövegsemiotika elveit esetenként segédtudományok szempontjaival egészítjük ki. Ilyen segédtudomány például a logika (szöveglogika, pl. DUK: 1973.) vagy a lélektan (szövegpszichológia, pl. a szövegbefogadás, megértés, rögzítés, felidézés lélektani feltételei, lásd pl. CROTHERS: 1972., DUK és KINTSCH: 1978., RICKHEIT: 1985., HALÁSZ (szerk.): 1987., AEBLI: 1989.) vagy a narrációelmélet (pl. CHABROL (szerk.): 1973., LONGACRE és LEVINSOHN: 1978., GRIMES: 1978.), továbbá a más természetű modell-, érvelés- és ismeretelmélet stb. Mindez érthető is, hisz gondoljunk például csak arra az egy okra, hogy a jelként felfogott jelenségeknek, így a szövegnek is, nemcsak jelszerű, hanem más természetű sajátosságai is vannak, olyanok, melyeknek tanulmányozása más tudományok feladatkörébe (is) tartozik.

Nem egészen világos azonban, hogy a fentebb említett műszavakkal jelzett tudomány(ok) mennyiben egységesek, mennyiben merítik ki a szövegvizsgálatok feladatköreit, és hogy mellettük mi marad más (nem szemiotikai) tudományoknak, és hogy ezek csak segédtudományok avagy pedig a szemiotikával azonos rangú (szövegtudományi) diszciplínák. A fentebb felsorolt műszavakkal jelölt tudományok (kevésbé explicit, inkább csak utalásszerű) értelmezései tulajdonképpen csak azt sejtetik, hogy a szóba jöhető fő kérdések vizsgálata számára a szemiotika csak az egyik vizsgálati lehetőség: a szemiotikai textológia (egy) „szövegtani diszciplína” (PETŐFI és BÉKÉSI (szerk.): 1990. 5), a szemiotikai textológia „speciális felépítésű szövegtan”, az értelmezés folytatása azonban a *valamennyivel* mintha tágabb, esetleg minden vizsgálati lehetőséget kimerítő kört feltételezne: célja a szövegek valamennyi aspektusának egységes elméleti keretben való vizsgálata (VASS: 1990. 106). Másutt viszont, ahol egy eddig még nem említett műszó, a *szemiotikai keret* szerepel, világosabban kiderül, hogy a szemiotika csak az egyik vizsgálati lehetőség: a szövegnyelvészet szemiotikai kerete (NÖTH: 1978. 21).

Így továbbra is nehézségekbe ütközik a kérdéses szövegtudományt (feltehetőleg a szövegvizsgálatok valamennyi feladatát magáénak tekintő tudomány egészét) megnevező műszavak használatában tapasztalható tarkaság megszüntetése, és vitatott kérdés marad, hogy a különben eléggé elterjedt műszavak — mint amilyen például az (általános) szövegtudomány, szövegtan, szövegnyelvészet, textológia, (az Egyesült Államokban általános) beszédműelemzés, (discourse analysis) és a szövegsemiotika — szinonimák-e.

Szerintem a szövegsemiotika a kívánt egységet, összhangot biztosító átfogó szövegtudomány. Csak segédtudományok szempontjaival való kiegészítése látszik szükségesnek és természetesen is.

Az így felfogott szövegsemiotika felépítése természetszerűleg a fölérendelt szemiotikáéval azonos, tehát három ágat különíthetjük el: szövegsemantika, szöveg-szintaxis (szöveggrammatika) és szövegpragmatika. A szövegfogalom meghatározását, valamint a szövegleírások módszertanát és bármilyen más, idevágó kérdés tárgyalását e három ág összefüggésrendjében kell elhelyeznünk. Ebből is következik, hogy nem

lehet olyan tárgyalásrend, amelyben az egyik ágak a másik kettő rovására meg nem okolható túlsúlyra lenne. Ez az alapelv a szövegsemiotikához kapcsolódó úgynevezett egyedi szöveg tudományokra (pl. a stilisztikára, retorikára) is vonatkozik.

3. A szövegfogalom meghatározásában — mint tudjuk — nagy a tarkaság (lásd erről újabban VITACOLONNA: 1988.). Szövegsemiotikai alapon és három ágának sajátos szempontjaihoz igazodva a szóban forgó fogalmat *genus proximikumként* természetesen mint szemiotikai jelenséget határozzuk meg úgy, hogy utána felsoroljuk megkülönböztető jegyeit. Eszerint a szöveg olyan egységes egészet (globális struktúrát) alkotó, szerves összetettségű, lezárt, elhatárolható, autonóm, nyelvi vagy nem nyelvi *jel* (jelsorozat, jelrendszer, szuperjel, komplex jel) és kommunikációs egység (közlemény), amelynek (1) összefüggő, koherens jelentésfolytonossága van, amelyet (2) különböző koherens, strukturális viszonyokban álló mondat sorozatok alkotnak, és (3) pragmatikai kontextusok (helyzetek, körülmények) határoznak meg.

Ez az értelmezés megfelel az általános tudományelmélet elveinek, hisz az alapul szolgáló elmélet, a szemiotika és három ágának a szempontjait és csak azokat érvényesíti: a szöveg jel és jelezés (kommunikációs egység), továbbá az, hogy összefüggő jelentésfolytonosság (szemantika), összefüggő mondat sorozatok (szintaxis) és helyzetek, körülmények (pragmatika).

A szakirodalomban alig esik szó a szövegről mint *langue* (kompetencia, kód) jelenségről. A szöveggel inkább mint *parole* (performancia, üzenet) jelenséggel foglalkoztak. Ezt az is bizonyítja, hogy egy eléggé általános vélemény szerint a szövegvizsgálatok kifejlődésével a nyelvészeti közérdeklődés a korábbi kutatások központi részlegéből, a *nyelvi rendszer nyelvészetéből* a *nyelvi kommunikáció nyelvészetébe* váltódott át, és a helyzet lényegében ma sem változott.

Szerintünk azonban a szöveg — ugyanúgy mint például a (mondattanbeli) mondat — *langue* jelenség is, a nyelvi rendszer egyik (a legfelső) szintjét alkotja, ami azt is jelenti, hogy ennek elismerésével a nyelv (a nyelvi rendszer, a *langue*) közismert, hagyományos hármas tagolása (hang — szó — mondat) négyessé bővül: hang — szó — mondat — szöveg.

Ha ez igaz, akkor a szöveggel mint grammatikai jelenséggel, grammatikai tárggyal is foglalkoznunk kell, és ennek megfelelően egy mondat (mondatgrammatika) fölé épülő szöveg szintaxist (szöveggrammatikát) kell szerkesztenünk, aminek tárgyköre, felosztása — ha a hagyományos nyelvtant vesszük alapul — hasonlít a mondattanéhoz. A mondatant lényegében két nagy fejezet foglalataként foghatjuk fel: (1) mondatrész- vagy szintagmatan, még pontosabban 'mondat szerkezettan' és (2) mondatfajtan. A szöveg szintaxis tárgya a grammatikai mondatéhoz hasonlóan az általánosítással és elvonatkoztatással kialakított (rendszer, *langue*) szöveg. A szóban forgó diszciplínában szintén két nagy fejezettel számolhatunk: (1) szövegszerkezettan és (2) szövegfajtan (a szövegfajták, szövegtípusok tana). Mindkét fejezetnek feladata lehet tárgykörük jellegének megfelelően a különböző szövegminták (sémák) bemutatása (lásd ezekről a 'Textmuster'-nek nevezett szövegezési sémákról SANDIG: 1978. 141—149). Olyan szövegmintákra gondolok, mint amilyen például a különböző táviratfajták vagy levélfajták (pl. tájékoztató, üdvözlő, kérés, gratuláló, felkérés, árurendelő stb.) vagy újságcikkfajták (pl. vezércikk, riport, tárcsa, karcolat, hír, próbihirdetés stb.) elvont (generálható, konkretizálható) szemantikai és strukturális szerkezete és jellegzetes sajátosságai. Részben hasonlóak ehhez DILLON (1981. 55—66) mintái (általában 'patterns', illetőleg bekezdések szerkezetmintái 'patterns of paragraph'): tartalomsémák (content schemata), szervező és egységesítő formasémák (formal schemata as organi-

zers, formal schemata as integrators). Mindennek a lehetőségét azonban BRINKER (1979. 6) határozottan tagadja.

Generatív szemlélet alapján a langue-nak megfelelő kompetenciáról beszélnek, amit a szöveg szintjén *szövegkompetenciának* lehetne nevezni (lásd erről PETŐFI: 1990. 53–54). Ez a mondatok generálásához hasonlóan a szövegalkotás és természetesen a szövegértés képességét jelenti, és magában foglalja azokat a szabályokat, amelyek a szövegek (elvont szövegszerkezetek) leírását (generálását) biztosítják, és természetesen kompetenciátenyiként a szöveg mély és felszíni szerkezetéről is beszélhetünk (mindezekről lásd PETŐFI: 1971., DUK: 1972. 31–164, RIESER 1973.). Persze mindez ma még inkább csak elvi lehetőség, hisz a szövegek generálása tekintetében még sok a megoldásra váró feladat.

A mondatgrammatikának a szövegszintaxis számára való hasznosítása azonban nem jelentheti a kettő azonosítását és főleg olyan vélemények elfogadását, amelyek szerint a szövegszerkezet sajátosságait egy kiterjesztett, a szöveg irányában megnyújtott mondatgrammatika alapján is leírhatjuk. A két fogalom, a mondat és a szöveg között ugyanis nemcsak mennyiségi, nagyságrendi, hanem minőségi különbség is van, ebből következően a szöveg lényeges szerkezeti minőségét, a globális struktúra jelleget és velejáróit csakis egy külön, egy sajátos diszciplína, a szövegszintaxis (szöveggrammatika) alapján vizsgálhatjuk, ami a kimondottan nyelvészeti eszközök és módszerek mellett másokat (pl. pragmatikaiakat) is igényel (lásd erről korábban DUK: 1972. 19, 31, de aztán lásd DASCAL és MARGALIT: 1974. és ennek cáfolatát PETŐFI és RIESER: 1977., DUK: 1977. VII. 3–5).

A szöveg rendszer (langue) jellege a szemantikai alap tényeiből, a jel és a jelzés (kommunikáció) összefüggéséből, a rendszert alkotó jelállományból, a kódból vezethető le: a kóddal azonosíthatjuk (szöveggódnak nevezhetjük), tehát a kóddal indokolhatjuk (szövegviszonylatban a kódról mint jelrendszerről lásd pl. NÖTH: 1978. 21). Eszerint szemantikai alapon a szöveg rendszer (langue) jellegének a kód, parole jellegének egy másik kommunikációs tényező, az üzenet (közlemény) a megfelelője.

4. A szövegfogalom szemiotikai szempontú tárgyalása elvezet egy ma egyre többet vitatott fogalomhoz, a textualitáshoz.

A textualitás (esetleg szövegiség, szövegszerűség) megítélésében a vélemények megoszlanak. A múltban nemigen foglalkoztak vele, és ha éppen szóba került, meglehetősen felületesen kezelték. Ennek ellenére mégiscsak olvashatunk néhány szóba jöhető értelmezést, amelyeket két eléggé eltérő tartalmú csoportba sorolhatunk, két végpont körül csoportosíthatunk.

Az első csoportba tartozó értelmezésekben az a lényeges, hogy a textualitás különböző szövegminőségek foglalatja: az olyan fontos (szöveg)sajátosságok, mint amilyen a kommunikációs funkció, a kohézió és az átfogó jelentés — röviden a textualitás (OOMEN: 1979. 275), a textualitás hét alapvető fontosságú minősége (standardja), azaz kohézió, koherencia, közlési szándék, elfogadhatóság, informativitás, körülmények (helyzetek) és intertextualitás (BEAUGRANDE és DRESSLER: 1981. 3–11). De talán még azt a felfogást is idevonhatjuk, amely szerint a textualitás lényegében a szövegalkotáshoz és befogadáshoz egyaránt kötődő (elsősorban a kommunikációs funkciókat, szándékat és helyzetet, valamint összefüggő és teljes 'tényállás-konfigurációt' feltételező, ezeket igénylő) elvárás, és mint ilyen nem a szövegben benne rejlő (inherens) sajátosság (PETŐFI és OLIVI: 1989. 191, VASS: 1990. 110).

A második csoportba sorolható értelmezések szerint a textualitás a szövegalkotás és elfogadás alapjául szolgáló elvont szerkezet (princípium, norma, módozat). Így

például SCHMIDT (1973. 144—145, 150, 154) szerint a textualitás egy olyan struktúra, illetőleg egy olyan struktúrát jelző sajátosság (Strukturmerkmal), amelyet nyelvi és társadalmi (kommunikációs) jegyek (cselekvések) alkotnak. Mindezt SCHMIDT még azzal egészíti ki, hogy a szövegek ennek a textualitásnak nevezett struktúrának a nyelvi realizációi egy adott kommunikációs helyzetben. A textualitás szinonimájaként két (a textualitás lényegéről sokat eláruló) műszót szerepeltet: *Texthaftigkeit* (? szövegiség, szövegszerűség) és *Textformigkeit* (? szövegformaság, szövegalkakúság). Szerintem ennek az értelmezésnek az alapján a textualitást azzal a (különböző műszavakkal jelölt) fogalommal (is) azonosíthatjuk, amely a tényleges, konkrét szöveggel (a tapasztalati tárggyal) ellentétben elvont szöveg(szerkezet): a tényleges szövegek alapjául szolgáló elvont elméleti konstrukció (DUK: 1977. 3, 1979. 512, lásd erről még PETŐFI: 1983. 12—19), a kompetencia tárgyát alkotó (generált) elvont szövegszerkezetek, az úgynevezett emic szövegek, tehát amelyek egy rendszer szempontjából fontosak (DRESSLER: 1972. 24—25, HARWEG: 1978. 253), a textúra annak a három tényezőnek a foglalata, amelyek a különböző nyelvi alakulatokat szöveggé szervezik, azaz (1) az általános (nyelvi) struktúra, (2) a szövegstruktúra (ami tematikai és információs tényezőkből áll) és (3) a kohézió (HALLIDAY és HASAN: 1976. 2, HALLIDAY: 1977. 193).

Szerintem a textualitásnak mindkét értelmezési lehetősége elfogadható és mindkettő produktív is. Különben az első csoportba tartozó értelmezések a szöveghez mint parole jelenséghez, a másodikba sorolható értelmezések viszont a szöveghez mint langue jelenséghez kapcsolódnak. Ezt a kettősséget szemiotikai alapon is megvilágíthatjuk. Az első megfelelője a 'jelkonkrétum', a jelként felfogható jelenségek jel-szerűsége (pl. helyettesítés, szemiózis, a jelölő és jelölt viszonya stb.), a másodiké az 'absztrakt jel' (a konkrét jel alapja). Tudommal érdemben még egyiket sem tárgyalták, ezért itt most analógiák segítségével próbálom megvilágítani ezt a kettősséget: épületek, típusépületek és a mérnöki tervrajz vagy tényleges elbeszélésszövegek (szereplői, 'acteur'-ei) és az aktanciális modell (elbeszélésszövegek úgynevezett immanens szintje, egyfajta mélyszerkezete), amelyet hat anyagtalan jelentéstényező (actant) alkot (lásd pl. GREIMAS: 1966., 1970.), és ugyanúgy az elbeszéléslogika (BREMONT: 1973.).

5. Az eddigiek során tárgyalt szövegszemiotika a szövegek kutatásának általános tudománya. Mint ilyent a szövegek általános, valamennyi és mindenfajta szövegben meglevő sajátosságai érdeklik. Tudományunk közvetlen alapjából, a szemiotika általánosító és egységesítő jellegéből is következően interdiszciplináris, sőt multidiszciplináris tudomány (ez utóbbiról lásd PETŐFI: 1983. 30—39, 1988.), elsősorban azért, mert szoros kapcsolatban áll egyedi, speciális szövegtudományokkal, pontosabban szövegközpontú vagy legalábbis szöveget is tanulmányozó tudományokkal, mint amilyen például az irodalomtudomány, a stilisztika vagy a történet- és jogtudomány, amelyek csak bizonyos (pl. irodalmi vagy szónoki jellegű) szövegek bizonyos sajátosságaival foglalkoznak. A kapcsolatra egyrészt az általános és a sajátos (egyedi) összefüggése, másrészt pedig az összefüggés kölcsönössége jellemző. A szövegszemiotika biztosítja az általános elméletet és vizsgálati módszert, amelyet az egyedi szövegtudományok alkalmaznak, hasznosítanak. Ezzel a szövegszemiotika segíti őket. Az egyedi szövegtudományok viszont a maguk vizsgálatában igazolják az átvett elméletek helyességét és alkalmazhatóságát, amire a szövegszemiotikának mint feltűnően elméleti jellegű tudománynak szüksége van. Emellett a szövegszemiotika az egyedi szövegtudományok elméleti megújulásának ösztönzője, új elméletek kialakulásának is forrása

lehet, például új irodalomelméletek (pl. DUK: 1972., STIERLE: 1975., SCHMIDT: 1982a.), főleg narrációelméletek (pl. CHABROL (szerk.): 1973., WIENOLD: 1972., GRIMES: 1978.) alakultak ki szövegelméleti forrásokból.

A szövegvizsgálatokra alapozó stilisztikai kutatások megítélésében — mint tudományunk sok más kérdésében — nincs egység (a szóba jöhető kapcsolatok különböző felfogásáról és egyáltalán a kérdés történetéből lásd pl. ENKVIST: 1971., 1973. 110—126, 1978., 1985., HARWEG: 1972., SPILLNER: 1974., ANDERSSON: 1975., CASSIRER: 1975., DUK: 1980. 96—125, SZATHMÁRI: 1983a., 1983b., SOWINSKI: 1983.). De az eltérő vélemények is végső fokon ugyanazt a véleményt sugallják, hogy a stilisztika művelői hasznos és sokoldalú segítségre számíthatnak, hogy az interdiszciplináris kapcsolatok intenzívek és produktívak, amit az összefüggések egyik irányára sokatmondóan utaló új műszó, a 'szövegstilisztika' feltűnése is igazol (lásd pl. SZATHMÁRI: 1983a., 1983b., SOWINSKI: 1983. 121).

Mindezt kutatási területemen, a stilisztikában elért eredmények és itteni tapasztalataim is igazolják. Erről szólva először azt kell jelezni, hogy a kapcsolatoknak csak az egyik része, egyik iránya érdekel, az, hogy a szövegszemiotika miben segíti a stilisztikát. Ennek fordítottja, a stilisztika hozzájárulása a szövegek (általános) vizsgálatához, a szövegszemiotikához kevésbé foglalkoztat.

Az elmúlt húsz év alatt a stilisztika sok területén próbáltam alkalmazni a különböző szövegelméletek elveit: stíluselmélet, stilisztikai minősítés, stilisztikai elemzés, stílustipológia (az úgynevezett funkcionális stílusok osztályozása és jellemzése), stílustörténet (lásd a mellékelt bibliográfiát). Az ezekből a vizsgálatokból levonható legfontosabb következtetés az, hogy a stilisztika ma nem lehet meg a szövegtudomány segítségével nélkül, és hogy ez a tudomány lényegében abban segíti a stilisztikát, amiben a leginkább segítségre szorul, mindenekelőtt (1) tisztázza és javítja elméleti alapjait, (2) új és produktív stíluselméleteknek lehet a forrása, (3) a stilisztika alapfogalmait, elsősorban a stílust új megvilágításba helyezve pontosabbá, explicitebbé teszi, (4) biztosítja a mondatnál nagyobb egységek (a mondat és a szöveg között álló, rendszerint nem folytonos, hanem gyakran megszakításos szövegszerkezeti egységek, pl. a szabad indirekt stílus, a nominális szerkezetek, a belső monológ, az önmegszólító verstípus féldialógusai stb.) vizsgálata számára a természetes keretet, az adekvát, szövegszintű vizsgálatot, (5) a stilisztikai elemzés számára olyan elveket és technikákat kínál, amelyek segítségével az eddigi elszigetelő (atomisztikus, a részletek számbavételében kimerülő) vizsgálat helyett a globalitás elvének megfelelően a szövegegész stílusa ragadható meg, (6) a stílustípusok (pl. szépirói, tudományos, hivatalos, publicisztikai stb.) osztályozása és jellemzése számára új szempontokat, a szövegtipológia elveit, tanulságait adja, (7) szövegelméleti forrásokból (mindenekelőtt a diakronikusan is felfogott intertextuális kapcsolatokból) stílustörténeti modell alakítható ki.

6. A kialakulóban levő szövegszemiotikában még sok a tennivaló, még sok a megoldásra váró feladat. A legsürgősebb feladatokat két menetben taglalom.

Kezdem azokkal, amelyek általánosabb érvényűek, pontosabban az idevágó kérdések többféle, esetleg egészen eltérő megítélése szempontjából is fontosak, sürgősek.

Az első az, hogy a szövegvizsgálatok valamennyi területén, ideértve az egyedi szövegtudományokat (pl. az irodalomtudományt, stilisztikát, retorikát stb.) is, valamint a velük való kapcsolatteremtésben és egyáltalán valamennyi elméleti vagy gyakorlati kérdés megoldásában igazodnunk kell az általános tudományelmélet elveihez, többek között azokhoz, amelyekre a szövegszemiotikának és alapfogalmának, a szövegnek és a vele összefüggő textualitásnak a körvonalázásában,

értelmezésében többször is utaltam (lásd főleg a 2.). Így tehát ennek a kíváncsiságnak a teljesítése is (új) feladatot jelent, hisz korábbi hibák megszüntetésének, kijavításának egyik és talán legfőbb lehetősége.

A második a szövegírási módjait. Szövegírási módszert sokat ismerünk. De a legtöbb még olyannyira elméleti konstrukció, hogy nehezen alkalmazható. De egyikük-másikuk még elméletileg is kifogásolható, hisz nem felel meg az előbb említett általános tudományelmélet igényes szempontjainak. Nem egy esetben ugyanis a módszer nem kapcsolódik egy vizsgálati tárgyhoz, a megfelelően értelmezett szövegfogalomhoz és az alapul szolgáló elmélethez. Nincs meg a tárgy, elmélet és módszer között a kívánt összhang. Tehát e tekintetben is sok a javítanivaló a szövegírási módszerek alapelveiben.

A harmadik feladat sajátosan elméleti jellegű: a szövegfogalomnak mint *langue* (kompetencia, kód) jelenségnak a beható, sokoldalú vizsgálata és a mindenképpen szükséges összefüggések megteremtése a szöveggel mint *parole* jelenséggel és természetesen a textualitással is, amelyben — mint (a 4. alatt) láthattuk — szintén meg lehet a *langue* és a *parole* kettőssége. Ugyanezt a kettősséget kell tüzetesen megvizsgálnunk a minket közelebbről érdeklő stilsztika alapfogalmában, a szövegiségként felfogott stílusban is (az eddigi idevágó nem textológiai vélemények közül lásd pl. GALPERIN: 1970., ENKVIST: 1973. 36–50, 81–82, SZABÓ: 1988. 56).

Ezek után olyan tennivalókat jeleznek, amelyek számomra elsősorban szűkebb területem, a stilsztika szempontjából látszanak fontosnak és szükségesnek. Persze nem akarom tagadni azt, hogy végső fokon ugyanúgy általános érvényű kíváncsiság lehetnek, mint a fentebb felsoroltak.

Elsőként a történetiség feltűnő hiányát említeném. A szöveg történetisége ugyan elhanyagolt téma, de nem teljesen ismeretlen kérdés. Ha szóróványosan is, mégiscsak szóba került (lásd ezekről SZABÓ: 1992., valamint az ott nem említetteket: SCHMIDT: 1971., STEMPER: 1971.), lenne tehát mit folytatni és kifejleszteni. A szöveg történetiségével való intenzív foglalkozás kedvező hatással lehet az (elsősorban irodalmi) szöveg genezisére is figyelemmel levő stilsztikai elemzésre, valamint a stílustörténetre és egyáltalán a történeti stilsztikára, poétikára, retorikára, valamint az irodalmi műveket szöveggként és intertextuális összefüggéseiben vizsgáló irodalomtudományra. És külön is hangsúlyoznám azt, hogy a diakronia kifejlesztésével megalapozottabban beszélhetünk majd a stílustörténet szöveg szemiotikai modelljeiről.

A második elvárás, megoldásra váró feladat feltételezhetően csak egy egészen szűk kör érdekében fakad. Az esztétikumra gondolok. A szövegvizsgálatra alapozó irodalomtudományi és stilsztikai leírásokból ez hiányzik. És ezekben az esetekben — legalábbis elvi okok miatt — ez nem is pótolható, hisz tudományelméleti szempontból egy elemzési modellbe nem kerülhet be semmi olyasmi, ami nincs benne a forrásban, az alapul szolgáló szövegelméletben.

Szövegvizsgálatokhoz kötött esztétika kialakításáról mint egy figyelemreméltó kísérletről ugyan tudunk (BENSE: 1969.), de ez elég régi, úgy-ahogy elavult, talán nem is folytatható, többek között azért sem, mert a szerző inkább egyfajta tapasztalati és kevésbé változatos értéktételek létrehozására alkalmas tudományként fogja fel ezt a részben szövegelméleti, de még inkább információelméleti esztétikát. Új szempontokra, új felfogásokra van tehát szükségünk. És ezekkel a szöveg szemiotika még nagyobb mértékben tudja majd segíteni az esztétikai értékű szövegeket vizsgáló tudományokat.

Elismerem persze, hogy egy ilyen szövegelméleti esztétika kidolgozása nem könnyű feladat. Az értékrealizálódás tartalmi tényeit, azokat, amelyekről SCHMIDT (1982b. 16) beszél (a megismerés, a társadalmi normák és a befogadás érzelmi velejárói), viszonylag könnyen köthetjük szövegelméleti tényekhez, kategóriákhoz, de szövegszerkezeti formák esetében fölötté nehéz lehet a „miért szép?” kérdésre megnyugtató feleletet adni.

7. A kérdésekre adott válaszok terjedelmükben jócskán különböznek egymástól. Ennek fő oka az, hogy először egy tudománynak, a szövegsemiotikának és alapfogalmának, a szövegnek a körvonalazásával és értelmezésével (tkp. a 2-re adható válasszal) viszonylag nagyobb terjedelemben egy tárgyalási alapot kellett teremtenem ahhoz, hogy ne alap és összefüggés nélküliek legyenek a többi kérdésre (az 1-re, aztán a 3–6-ra), a kérdések többségére adott feleleteim.

Összefüggésteremtést jelent az is, hogy az általános tudományelmélet szempontjainak figyelembevételével és a szemiotikára való alapozással megpróbáltam a kívánt egységet, a kutatás, tudományunk elmélete és felépítése (szemiotika, a szövegsemiotika ágai), tárgya (szöveg és textualitás) és módszere (a szövegleírások említése) közötti összhangot kialakítani.

Irodalomjegyzék

AEBLI, Hans:

1989. Towards a psychological theory of understanding literary texts. MEUTSCH és VIEHOFF (szerk.): 1989. 175–189.

ANDERSSON, Erik:

1975. Optional rules and contextual conditioning. RINGBOM et al. (szerk.): 1975. 15–26.

ARRIVÉ, Michel és Jean-Claude COQUET (szerk.):

1973. *Sémiotiques textuelles*. *Langages* 31.

BEAUGRANDE, Robert de és Wolfgang DRESSLER:

1981. *Introduction to text linguistics*. London—New York, Longman.

BENSE, Max:

1969. *Einführung in die informationstheoretische Ästhetik: Grundlegung und Anwendung in der Texttheorie*. Reinbek bei Hamburg, Rowolt.

BLONSKY, Marshall (szerk.):

1985. *On signs*. Baltimore — Maryland, The Johns Hopkins University Press.

BREMOND, Claude:

1973. *Logique du récit*. Paris, Seuil.

BRINKER, Klaus:

1979. Zur Gegenstandsbestimmung und Aufgabestellung der Textlinguistik. PETŐFI (szerk.): 1979. 3–12.

CASSIRER, Peter:

1975. On the place of stylistics. RINGBOM et al. (szerk.) 1975. 27–48.

CHABROL, Claude (szerk.):

1973. *Sémiotique narrative et textuelle*. Paris, Larousse.

CROTHERS, Edward J.:

1972. Memory structure and the recall of discourse. J. B. CARROLL és R. O. FREEDLE (szerk.): *Language comprehension and the acquisition of knowledge*. Washington (DC). Winston.

DASCAL, Marcelo és Avishai MARGALIT:

1974. A new 'revolution' in linguistics? — 'Text grammars' vs. 'sentence grammars' *Theoretical linguistics* 1. 195–213.

DUK, Teun A. van:

1972. *Aspects of text grammars: A study in theoretical linguistics and poetics*. The Hague — Paris, Mouton.

1973. Text grammar and text logic. J. S. PETŐFI és H. RIESER (szerk.): *Studies in text grammar*. Dordrecht (Holland) — Boston (U. S. A.), Reidel, 17–78.

1977. *Text and context: Explorations in the semantics and pragmatics of discourse*. London—New York, Longman.

1979. New developments and problems of text linguistics. PETŐFI (szerk.): 1979. 509–523.

1980. *Textwissenschaft: Eine interdisziplinäre Einführung*. München, Deutscher Taschenbuch Verlag.
- DUK, Teun van és Walter KINTSCH:
1978. Cognitive psychology and discourse: Recalling and summarizing stories. DRESSLER (szerk.): 1978. 61—80.
- DILLON, George L.:
1981. *Constructing texts: Elements of a theory of composition and style*. Bloomington, Indiana University Press.
- DRESSLER, Wolfgang U.:
1972. *Einführung in die Textlinguistik*. Tübingen, Niemeyer.
- DRESSLER, Wolfgang U. (szerk.):
1978. *Current trends in textlinguistics*. Berlin—New York, de Gruyter.
- ECO, Umberto:
1979. *The role of the reader: Explorations in the semiotics of texts*. Bloomington—London, Indiana University Press.
1984. *Semiotics and the philosophy of language*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London, MacMillan.
- ENKVIST, Nils Erik:
1971. On the place of style in some linguistic theories. Seymour Chatman (szerk.): *Literary style: A symposium*. London—New York, Oxford University Press, 47—64.
1973. *Linguistic stylistics*. The Hague—Paris, Mouton.
1978. Stylistics and text linguistics. DRESSLER (szerk.): 1978. 174—190.
1985. Stylistics, text linguistics and composition. *Text* 5(4) 251—267.
- GALPERIN, I. R.:
1970. Javijaetsza li sztyilizsziyka urovnyem jazika? A. GRAUR et al. (szerk.): *Actes du Xe Congrès international des linguistes*. III. Bucarest, Éditions de l'Académie, 333—335.
- GODZICH, Wlad:
1985. The semiotics of semiotics. BLONSKY (szerk.): 1985. 421—447.
- GREIMAS, Algirdas J.:
1966. *Sémantique structurale*. Paris, Larousse.
1970. *Du sens: Essais sémiotiques*. Paris, Seuil.
1976. *Maupassant. La sémiotique du texte: exercices pratiques*. Paris, Seuil.
- GRIMES, Joseph E.:
1978. Narrative studies in oral texts. DRESSLER (szerk.): 1978. 123—132.
- HALÁSZ László (szerk.):
1987. *Literary discourse: Aspects of cognitive and social psychological approaches*. Berlin—New York, de Gruyter.
- HALLIDAY, Michael A. K.:
1977. Text as semantic choice in social context. Teun A. van DUK és János S. PETÓFI (szerk.): *Grammars and descriptions: studies in text theory and text analysis*. Berlin—New York, de Gruyter, 176—225.
- HALLIDAY, Michael A. K. és Ruqaiya HASAN:
1976. *Cohesion in English*. London, Longman.
- HARWEG, Roland:
1972. Stilistik und Textgrammatik. *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 5. 71—81.
1978. Substitutional text linguistics. DRESSLER (szerk.): 1978. 247—260.
- IMDAHL, Max:
1970. Bildsyntax und Bildsemantik. Siegfried J. SCHMIDT (szerk.): *Text Bedeutung Ästhetik*. München, Bayerischer Schulbuch-Verlag, 176—188.
- KUHN, Thomas S.:
1984. *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat, Budapest.
- LAKATOS Imre:
1970. Falsification and the methodology of scientific research programmes. I. LAKATOS és A. MUSGRAVE (szerk.): *Criticism and the growth of knowledge*. Cambridge, Cambridge University Press, 91—196.
- LONGACRE, Robert és Stephen LEVINSON:
1978. Field analysis of discourse. DRESSLER (szerk.): 1978. 103—122.
- MEUTSCH, Dietrich és Reinhold VIEHOFF (szerk.):
1989. *Comprehension of literary discourse: Results and problems of interdisciplinary approaches*. Berlin—New York, de Gruyter.
- NAGEL, Ernst:
1961. *The structure of science: Problems in the logic of scientific explanation*. London, Routledge and Kegan.
- NÖTH, Winfried:
1978. The semiotic framework of textlinguistics. DRESSLER (szerk.): 1978. 21—34.
- OOMEN, Ursula:
1979. Texts and sentences. PETÓFI (szerk.): 1979. 272—280.

- PALEK, Bohumil:
1979. Where next in text-linguistics? PETÓFI (szerk.): 1979. 281—291.
- PETÓFI S. János:
1971. 'Generativity' and text-grammar. *Folia linguistica*. V. 3/4. 277—309.
1981. Texttheoretische Forschung, Aspekte der Textkohärenz, Sprachunterricht. Käthi DORFMÜLLER-KARPUSA és János S. PETÓFI (szerk.): *Text, Kontext, Interpretation: Einige Aspekte der texttheoretischen Forschung*. Hamburg, Buske, 235—258.
1983. Towards a semiotic theory of verbal texts: On general verbal semiotic textological research in Europe. Bielefeld (sokszorosított kézirat, némi módosításokkal kiadványként lásd PETÓFI: 1986a.).
1986a. Report: European research in semiotic textology. *Folia linguistica* 20. 545—571.
1986b. Weshalb Textologie: Aspekte der Analyse von Textkonstitution und Textbedeutung. Wolfgang HEYDRICH és János S. PETÓFI (szerk.): *Aspekte de Konnexität und Kohärenz von Texten*. Hamburg, Buske, 207—229.
1988. A szöveg mint interdiszciplináris kutatási objektum. *Nyr.* 2. 219—229.
1990. *Szöveg, szövegtan, műelemzés* (Textológiai tanulmányok). Országos Pedagógiai Intézet, Budapest.
- PETÓFI S. János (szerk.):
1979. *Text vs sentence: Basic Questions of text linguistics* 1—2. Hamburg, Buske.
1981. *Text vs sentence: Continued*. Hamburg, Buske.
- PETÓFI S. János és Terry OLVI:
1989. Understanding literary texts: A semiotic textological approach. MEUTSCH és VIEHOFF (szerk.): 1989. 190—225.
- PETÓFI János S. és Hannes RIESER:
1977. Some arguments against counter-revolution: On Marcelo Dascal's and Avishai Margalit's „A new 'revolution' in linguistics? — 'Text-grammars' vs. 'sentence-grammars'". *Linguistics* 188. 11—22.
- PETÓFI S. János és BÉKÉSI Imre (szerk.):
1990. *Szemiotikai szövegten 1. A szövegteni kutatás néhány alapkérdése*. Szeged.
1992. *Szemiotikai szövegten 4. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (I)*. JGYTF Kiadó, Szeged.
- RASTIER, François:
1974. *Essais de sémiotique discursive*. Tours, Mame.
- RICKHEIT, Gert:
1981. Textprobleme aus sprachpsychologischer Sicht. PETÓFI (szerk.): 1981. 181—190.
- RIESER, Hannes:
1973. Probleme der Textgrammatik II. *Folia Linguistica* 6. 28—46.
- RINGBOM, Håkan et al. (szerk.):
1975. *Style and text: Studies presented to Nils Erik Enkvist*. Stockholm, Skriptor.
- SANDIG, Barbara:
1978. *Stilistik: Sprachpragmatische Grundlegung der Stilbeschreibung*. Berlin—New York, de Gruyter.
- SCHMIDT, Siegfried J.:
1971. 'Text' und 'Geschichte' als Fundierungskategorien. STEMPEL (szerk.): 1971. 31—52.
1973. *Texttheorie: Probleme einer Linguistik der Sprachlichen Kommunikation*. München, Fink.
1982a. *Foundations for the empirical study of literature: The components of a basic theory*. Hamburg, Buske.
1982b. *Die empirische Literaturwissenschaft ELW: ein neues Paradigma*. SPIEL (Siegener Periodicum zur Internationalen Empirischen Literaturwissenschaft) I.
- SEBEOK, Thomas A.:
1985. Pandora's Box: How and why to communicate 10.000 years into the future. BLONSKY (szerk.): 1985. 448—466 (lásd főleg két fejezetét: Some basic principles of semiotics, Glossary of technical terms).
- SEIFFERT, Helmut:
1969—1970. *Einführung in die Wissenschaftstheorie I—II*. Munich, Beck.
- SOWINSKI, Bernhard:
1983. *Textlinguistik: Eine Einführung*. Stuttgart, Berlin, Mainz, Kohlhammer.
- SPILLNER, Bernd:
1974. *Linguistik und Literaturwissenschaft: Stilforschung, Rhetorik, Textlinguistik*. Stuttgart, Kohlhammer.
- STEGMÜLLER, Wolfgang:
1969—1970. *Probleme und Resultate der Wissenschaftstheorie und Analytischen Philosophie I—II*. New York—Heidelberg—Berlin, Springer.
1976. *The structure and dynamics of theories*. New York, Springer.
- STEMPEL, Wolf-Dieter:
1971. Möglichkeiten einer Darstellung der Diachronie in narrativen Texten. STEMPEL (szerk.): 1971. 53—78.

- STEMPEL, Wolf-Dieter (szerk.):
1971. *Beiträge zur Textlinguistik*. München, Fink.
- STIERLE, Karlheinz:
1975. *Text als Handlung: Perspektiven einer systematischen Literaturwissenschaft*. München, Fink.
- SZABÓ Zoltán:
1988. *Szövegnyelvészet és stilisztika*. Tankönyvkiadó, Budapest.
1992. A szöveg történetisége. PETŐFI és BÉKESI (szerk.): 1992. 34—39.
- SZATHMÁRI István:
1983a. A szövegstilisztika tárgyköréről. *MNy.* 2. 149—162.
1983b. Beszélhetünk-e szövegstilisztikáról? RÁCZ Endre és SZATHMÁRI István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből*. Tankönyvkiadó, Budapest, 320—355.
- SZÉPE György és VOIGT Vilmos:
1972. Szemiotikai alternatívák. *Valóság* 7. 40—49.
- VASS László:
1990. Terminológiai szótár (a szemiotikai szövegtan tanulmányozásához). PETŐFI és BÉKESI (szerk.): 1990. 85—115.
- VITACOLONNA, Luciano:
1988. Text/Discourse definitions. János S. PETŐFI (szerk.): *Text and discourse constitution: Empirical Aspects, theoretical approaches*. Berlin—New York, de Gruyter, 421—439.
- WARTOFSKY, Marx W.:
1977. *A tudományos gondolkodás fogalmi alapjai: Bevezetés a tudományfilozófiába*. Gondolat, Budapest.
- WIENOLD, Götz:
1972. On deriving models of narrative analysis from models of discourse analysis. *Poetics* 3. 15—28.

Válogatott bibliográfia

(a szövegelmélet és stilisztika tárgyköréből)

1. New studies in text theory. *Revue roumaine de linguistique* 1972. 4. 367—373.
2. A stilisztikai elemzés az újabb szövegelméletek megvilágításában. *MNy.* 1974. 3. 315—324.
3. Az egyéni szépirodai stílus jellemzése az újabb szövegelméletek megvilágításában. IMRE Samu, SZATHMÁRI István és SZÜTS László (szerk.): *Jelentés és stilisztika (NyudÉrt. 83.)*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974. 177—183.
4. Stilisztika és stílus a szövegnyelvészetben. *Nyr.* 1975. 2. 135—142.
5. Az irodalmi mű stílusi kohéziójáról. *Nyr.* 1976. 2. 163—172.
6. *A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai*. Kolozsvár, 1977. Dacia Könyvkiadó.
7. Stylistics within the interdisciplinary framework of text linguistics. János S. PETŐFI (szerk.): *Text vs sentence — Basic questions of text linguistics II*. Hamburg, 1979. Buske Verlag, 433—449.
8. Szöveggrammatika és stilisztika. IMRE Samu, SZATHMÁRI István és SZÜTS László (szerk.): *A magyar nyelv grammatikája (NyudÉrt. 104.)*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 729—734.
9. Linguistic theories and the present state of Hungarian stylistics. John ODMARK (szerk.): *Language, Literature and Meaning II: Current trends in literary research*. Amsterdam, 1980. John Benjamins B. V. 251—297.
10. Text levels and their historical dimensions: Viewed from a stylistic point of view. *Revue roumaine de linguistique* 1981. 5. 455—468.
11. A szövegnyelvészet stilisztikai jelentősége. SZABÓ Zoltán (szerk.): *A szövegvizsgálat új útjai*. Bukarest, 1982. Kriterion Könyvkiadó, 84—147.
12. A szövegpragmatika stilisztikai jelentősége. *Nyr.* 1983. 2. 207—219.
13. A stílusrejtegződés vizsgálatáról (stílusipológia szövegnyelvészeti alapon). *Nyr.* 1984. 2. 219—227.
14. József Attila: Határ (stilisztikai elemzés szövegnyelvészeti alapon). *It.* 1985. 4. 916—931.
15. The importance of text coherence for the global stylistic analysis. Emel SÖZER (szerk.): *Text connexity, text coherence: Aspects, methods, results*. Hamburg, 1985. Buske Verlag, 526—554.
16. Bródy Sándor: Az ezüst kecske (stilisztikai elemzés szövegnyelvészeti alapon). *Nyr.* 1986. 1. 57—71.
17. *Szövegnyelvészet és stilisztika*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
18. Stylistic aspects of text semantics. *Revue roumaine de linguistique* 1989. 2. 141—162.
19. A stílustörténet egy szövegnyelvészeti modellje. *Nyr.* 1991.
20. The style of the literary work as textuality. *Semiotica și poetică* 5. 1992.
21. A szöveg történetisége. PETŐFI S. János és BÉKESI Imre (szerk.): *Szemiotikai szövegtan 4. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (I)*. JGYTF Kiadó, Szeged, 1992. 34—39.